

SAKARI VIINIKAINEN

KALEVANKANKAAN VERILÖYLYSTÄ TALVISODAN TAISTELUIHIN

Keski-Suomen Rykmentti ja Suomen sotaväen synty

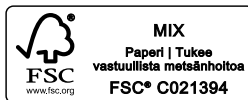

Sakari Viinikainen

*Kalevankankaan
verilöylystä
talvisodan
taisteluihin*

Keski-Suomen Rykmentti ja
Suomen sotaväen synty

DOCENDO

COPYRIGHT © SAKARI VIINIKAINEN JA DOCENDO 2023
DOCENDO ON OSA WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖTÄ
KANSI: MIKKO PURANEN
ISBN 978-952-382-491-1
PAINETTU EU:SSA

”Suomi on hyvä maa. Se on paras maa meille suomalaisille.
Suomen ainoa puolustaja on Suomen kansa itse!”

JALKAVÄENKENRAALI ADOLF EHRNROOTH

Sisällys

Suomen sotaväen synty ja kehitys yhden
jalkaväkirykmentin matkassa 9

I SISÄLLISSODAN AIKA

”Tampereen hyökkäysliike” 21

”Viipurin hyökkäysliike” 62

II RAUHAN AIKA

Kesä 1918 77

Porin Jalkaväkirykmentti 2 95

Keski-Suomen Rykmentti 113

III TALVISOTA

Tilanne kiristyy 219

Sodan alku 237

Aikalisä 266

Myrsky nousee 284

Sodan loppuvaiheet 304

Rauha 339

Liitteet 350

Viitteet 369

Lähteet 383

Henkilöhakemisto 388

Suomen sotaväen synty ja kehitys yhden jalkaväkirykmentin matkassa

Keski-Suomen Rykmentti oli yksi Suomen sotaväen yhdeksästä jalkaväkirykmentistä, jotka muodostettiin sisällissodan valkoisesta armeijasta. Se perustettiin hieman muita rykmenttejä myöhemmin maaliskuussa 1919 Hämeenlinnassa ja siirtyi kesäkuussa 1921 Kouvolaan, jonka varuskunnan joukko-osastona se oli talvisodan syttymiseen asti. Kouvolalaiset ottivat rykmentin omakseen, vaikkei kukaan oikeastaan koskaan tiennyt, mitä tekemistä sen nimellä oli Kouvolan kanssa. Eikä sillä mitään tekemistä sen kanssa ollutkaan, sen enempää kuin vaikkapa Haminaan majoitettun Viipurin Rykmentin nimellä Haminan kanssa tai Lahdessa olevan Tampereen Rykmentin nimellä Lahden kanssa. Joukko-osastojen juuria etsiville harmaita hiuksia tuottavat nimet olivat perintöä itsenäisyyden alkuvuosien sekavista oloista ja sotaväen synnytystuskista, joihin kuului niin joukkojen siirtelyä paikasta toiseen kuin nimien alituista vekslamista, kunnes ne vähitellen vakiinnuttivat paikkansa.

Sotaväen asettuminen on tänäänkin kuin lottovoitto jokaiselle paikkakunnalle, ja myös Kouvola se on ollut yksi kasvun ja kehityksen kulmakivistä. Kaikki ei kuitenkaan ollut heti niin auvoista yhteiseloä kuin on myöhemmin annettu ymmärtää, sillä sotilaista oli myös monenlaista harmia. Oli järjestyshäiriöitä ja huonoa käyttäytymistä, johon osansa oli myös henkilökunnalla,

jonka taso ei ollut aluksi parhaimmasta päästä. ”Seikka, joka pistää silmään, on usean upseerin ja varsinkin aliupseerin raaka käytös, juominen ja hillitön elämä. Miten on mahdollista aliupseerin laulattaa sotilaillaan rivoja lauluja ja kirotta niin, että katu raikaa. Ja kirkkoherran hänelle siitä huomauttaessa sanoa: Kuka perkele tuo on? Tästä on ylimmän päällystön tehtävä loppu”, jyrisi Kouvolan kirkkoherra Lauri Rikala paikallisessa lehdessä vuonna 1923. Vuosien myötä henkilökunnan taso parani, ja suhtautuminen sotaväkeen muuttui muutenkin suopeammaksi uhkaavasti käyttäytyvän Neuvosto-naapurin kyljessä. Vaikka marssilaulujen sanat olivat edelleen sellaiset, että tämän päivän kansalaiselta lentäisi tukka pystyyn – Kerenski se leipoi ja Kohti Moskovaa –, niille vain hymähdettiin aikana, jolloin Kouvolan Kauppalankadun yllä roikkui vaijerissa lentopommi, jonka siivekkeissä luki: ”Seuraava sota on kaasusota!”

Keski-Suomen Rykmentissä oli talvisodan alla noin 900 miestä – kantahenkilöstö mukaan laskettuna. Siinä oli kaksi pataljoonaa, kuten kaikissa muissakin jalkaväkirykmenteissä. Toisessa oli kolme kiväärikomppania ja toisessa konekiväärikomppania, tykkikomppania, viestikomppania sekä aliupseerikoulu. Lisäksi rykmentin kokoonpanoon kuului soittokunta, kuten kaikkien muidenkin rykmenttien kokoonpanoihin. Rykmentin organisaatio kävi kahden vuosikymmenen aikana läpi monia muutoksia. Samoin vuosittain palvelukseen astuvien saapumiserien määrä, joka oli vaihdellut yhdestä neljään. Lopulta päädyttiin kolmeen, mikä takasi sen, että kaksi kolmasosaa palveluksessa olleista varusmiehistä oli aina vähintään tyydyttävästi koulutettu. Yksi kolmasosa oli alokasasteella, mutta se hoidettiin siten, että viimeinen siviiliin päässyt ikäluokka oli armeijan kirjoilla siihen asti, kun seuraava pääsi siviiliin. Se voitiin vähin äänin kutsua palvelukseen ilman sen kummempia liikekannallepanoja, kuten tapahtuikin syyskuussa 1939.

Rauhan ajan koulutusorganisaatio oli pitkän ”tuotekehittelyn” tulosta ja yhdessä niin sanottuun aluejärjestelmään perustuneen liikekannallepanon kanssa suorastaan nerokas. Paitsi että se toimi loistavasti rauhan aikana, oli rykmentin kokoonpano – aliupseerikoulu ja soittokunta pois lukien – sellaisenaan sama kuin sota-ajan pataljoonan kokoonpano. Sen ansiosta rauhan ajan varuskunta pystyttiin ällistyttävän nopeasti muuttamaan sotakelpoiseksi taistelupataljoonaksi, mikä oli yksi liikekannallepanon kulmakivistä. Rauhan ajan rykmentit muodostivat nimittäin kriisin puhjetessa suojajoukot, joilla suojattiin kenttäarmeijan liikekannallepano. Talvisodan alkaessa nopeudella ei lopulta ollut merkitystä, mutta osoituksena järjestelmän toimivuudesta Keski-Suomen Rykmentti jalkautui lauantaina 7. lokakuuta 1939 Kannaksella 2. Prikaatin II pataljoonaksi muuttuneena vain 26 tunnin kuluttua siitä, kun se oli saanut edellisenä iltana hälytyksen kesken tavanomaisten iltatoimien!¹

Keski-Suomen Rykmentin vaiheiden kautta hahmottuu ruohonjuuritasolla, kuinka itsenäisen Suomen armeija syntyi tyhjästä ja kehittyi parissakymmenessä vuodessa armeijaksi, joka hämmästytti talvisodassa koko maailman. Suomen taistelua on käytetty ja käytetään yhä vertaansa hakevana esimerkkinä siitä, kuinka pienikin maa voi pärjätä ylivoimaista vihollista vastaan. Armeijan kehittyminen valioarmeijaksi oli ihme sinänsä, mutta vielä suurempi ihme oli kansakunnan yhteinen puolustustahto, jolle talvisodan taistelu rakentui. Vain kaksikymmentäyksi vuotta oli kulunut siitä, kun oli käyty säälimätön veljessota, jonka jatkona oli ollut karmea vankileiriaika, jolloin hävinneille oli yritetty työntää luu kurkkuun tukehtumiseen asti. Yhtenäiseen Suomeen ei uskottu myöskään Neuvostoliiton johdossa, jossa Suomen oletettiin kukistuvan nopeasti. ”Kun saavutetaan Ruotsin ja Norjan rajat, niitä ei saa millään tavoin loukata. Ruotsin ja Norjan armeijaan kuuluvia henkilöitä on kohdattaessa tervehdittävä. Keskustelu heidän kans-

saan on kielletty”, lukee käskyssä, jonka antoi Suomussalmelle hyökänneen puna-armeijan 163. Divisioonan komentaja Zelentsov alaisilleen komentajille ja komissaareille marraskuun 29. päivänä 1939. Se löytyi kaatuneen upseerin karttalaukusta.²

Toisin kävi. Talvisodan henki liitti suomalaiset yhtenäiseksi kansakunnaksi, joka näytti maailmalle, että voitto ei välttämättä seuraa määrältään ja aseiltaan vahvemman miekkaa. Juhlapuheissa muistellaan tuon hengen näyttäytyneen ensi kertaa maanantai-iltana 9. lokakuuta 1939 Helsingin asemalaiturilla, jossa valtioneuvos Paasikivi saateltiin Moskovan junaan väkijoukosta kuuluneilla ”me luotamme teihin” -kuiskauksilla ja yhdessä lauletulla ”Jumala ompi linnamme” -virrellä. Yhtenäisyyden kivijalkaa alettiin kuitenkin rakentaa paljon aikaisemmin – itse asiassa välittömästi sisällissodan jälkeen, sillä vihan ja voitonhukan keskellä oli myös valtiomiehiä, jotka ymmärsivät rauhan voittamisen olevan vähintään yhtä tärkeää kuin sodan voittaminen. Sitä, että maaliskuussa 1919 pidettyihin eduskuntavaaleihin otettiin mukaan myös hävinnyttä osapuolta edustanut Sosialidemokraattinen puolue, voi pitää miltei ylimaallisen viisaana päätöksenä. Sen sijaan, että Suomi olisi tukehtunut omaan vihaansa, ryhdyttiin yhdessä säätämään lakeja, jotka aidosti tähtäsivät epäkohtien korjaamiseen ja kansan yhtenäistämiseen. Yksi osa sitä oli yleinen asevelvollisuus, joka saattoi kaikki nuoret miehet yhteen taustasta tai poliittisista mieli-piteistä huolimatta. Sillä oli myös ihan käytännöllinen merkitys, sillä pienen kansan olisi ollut mahdotonta saada riittävästi miehiä aseisiin, jos puolet siitä olisi suljettu luottamuksen ulkopuolelle.

Elämään kuuluu myös rosoisia vaihteita, ja myös Keski-Suomen Rykmentin mukana kuljetaan tapahtumissa, jotka on haluttu unohtaa tai jotka on käännetty toiseen asentoon yksisilmäisessä Suomen historiassa. Surkeasti johdettu Kalevankankaan taistelu 28. maaliskuuta 1918 ja sitä seurannut verilöyly kääntyi upseeri-kerhon illanistujaisissa 2. Jääkärirykmentin uljaaksi tulikasteeksi

ja voitoksi, joka nimettiin Keski-Suomen Rykmentin vuosijuhlapäiväksi. Verilöylyä seuranneista Mannerheimin syrjäyttämisaikeista ei niin ikään ole jälkikäteen puhuttu juuri mitään. Eikä liioin komennon ottaneen saksalaiseversti Eduard Ausfeldin älyttömästä suunnitelmasta vallata Tampere juoksemalla kaupungin sisään suljettuina osastoina. Siitä on jäänyt historiaan oikeastaan vain Näsilinnaan itsensä saarroksiin juosseen ja hirvittäviä tapioita kärsineen jääkäriluutnantti Gunnar Melinin komppanian osuus. Kovin kunniakas luku Suomen sotaväen vaiheissa ei ole myöskään vuoden 1924 upseerikonflikti, jonka seurauksena Venäjän vallan aikana koulutuksensa saaneet ”ryssänupseerit” savustettiin ulos armeijasta. Antaakseen pontta vaatimuksilleen 450 jääkäriupseeria jätti eroanomuksen. Heidän joukossaan olivat myös Keski-Suomen Rykmentin kaikki 26 jääkäriupseeria lukuun ottamatta komentajana tuolloin ollut jääkärieverstiluutnantti Erik Heinrichsiä, joka jääkärioveljien painostuksesta huolimatta pysyi maltillisena, eikä halunnut niputtaa kaikkia Venäjällä palvelleita tai Haminan kadettikoulun käyneitä samaan ”epäilyttävien henkilöiden nippuun”.³

Keski-Suomen Rykmentissä palveli lukuisa joukko maineikkaita sotilaita, jotka viime sodissamme johtivat armeijoita, armeijakuntia ja divisioonia – tai vaikuttivat muuten ratkaisevalla panoksella sotatoimiin. Korkeimmalle ylsi jalkaväenkenraali Erik Heinrichs. Päämajan operatiivisen osaston päällikköä, eversti Valo Nihtilää puolestaan monet pitävät ”päämajan aivoina”, joka jostakin syystä ei saanut koskaan leijonia kauluksiinsa, ei liioin Mannerheim-ristiä kaulaansa. Kuten ei myöskään rykmentissä pitkään palvellut eversti Armas Kemppi, talvisodan Taipaleen sankari. Varusmiehenä Keski-Suomen Rykmentissä palveli arkkitehti Alvar Aalto, joka suunnitteli palvelusaikanaan kasarmin portit ja koristeli sotilaskodin seinät. Niin ikään varusmiehenä ja myöhemmin asemestarina palveli myös Aimo Lahti, joka kehitteli

rykmentin aseparissa Suomi-konepistoolin, monen mielestä Suomen talvisodassa pelastaneen aseeseen, jolle ylimmässä upseeristossa ei ennen sotaa osattu antaa juuri minkäänlaista arvoa. Kuten ei myöskään Lahden suunnitelmalle panssarintorjuntakiväärille eli ”norsupyssyllä”. Kannaksen maasto ei armeijan johdon mielestä soveltunut hyökkäysvaunusotaan. Konepistooleita oli sentään valmistettu 5 000 kappaletta, mutta norsupyssyjä ei ainoatakaan kahta koekappaletta lukuun ottamatta. Myöskään Aimo Lahtea ei koskaan palkittu korkeilla kunniamerkeillä. Siihen oli kylläkin suurimpana syynä hänen vaikea luonteensa, joka ajoi hänet napit vastakkain esimiesten ja kilpailijoihseen kokemiensa kanssa. Nerot tapaavat sellaisia olla. Kenraalin palkkaa kansakoulupohjalta itseopineelle asemestarille kuitenkin maksettiin.

Talvisodassa Keski-Suomen Rykmentistä muodostettu pataljoona taisteli Mannerheim-linjalla Muolaanjärven kupeella. Sen vastuulla oli myös Suursaari, josta tuli jään vahvistuttua vihollisen silmätikku. Suurhyökkäyksen kiivaimpina päivinä pataljoonan tappiot nousivat yli sataan mieheen päivässä. Sen 4. komppaniassa ennätti sodan kuluessa olla seitsemän eri päällikköä – virallista ja epävirallista. Yksi epävirallisista päälliköistä oli kersantti Eino Parkkinen, joka otti johdon käsiinsä luutnantti Pauli Suihkosen kaaduttua 12. helmikuuta 1940. Parkkinen komensi lopulta kolmen komppanian jäännöksistä koottua joukkoa eräänlaisena pataljoonan komentajana ennen omaa haavoittumistaan.

Keski-Suomen Rykmentti ei koskaan palannut talvisodasta takaisin Kouvolaan – kuten eivät muutkaan rykmentit kotivaruskuntiinsa. Armeija ryhmittyi prikaatikokoonpanossa pakkorauhan rajan taakse muodostetulle uudelle pääpuolustuslinjalle, ja ennen sotia olleet rykmentit lakkautettiin. Rykmentin viimeinen rauhan aikainen henkilökunta kokoontui viettämään päättäjäisiä Kouvolan varuskuntaan syksyllä 1940. Ylimpänä upseerina mukana oli eversti Armas Kemppi, jatkosodan legendaarisen

”Tyrjän rykmentin” ensimmäinen komentaja. Viimeinen rauhan aikainen komentaja eversti Urho Sihvonen ei ollut mukana. Oliko syynä häpeily hermojen pettämisestä Taipaleessa vai ennen sotia varuskunnassa hankittu nimi ”Muta-Urho”, josta voi päätellä, että hän ei ollut kovin suosittu henkilökunnan keskuudessa. Mene ja tiedä.

Keski-Suomen Rykmentin tarina ei ole rykmentin historiikki sanan varsinaisessa merkityksessä. Se on pala Suomen sotaväen historiaa, jossa rykmentin mukana kuljetaan sisällissodan tyrskyistä talvisodan taisteluihin, joiden jälkeen se lakkautettiin oman tehtävänsä historian pitkässä ketjussa täytettyään. Tänään on jälleen tullut ajankohtaisemmaksi kuin vuosikymmeniin muistuttaa meitä – niin raadollista kuin se onkin sanoa –, että maassa on aina sotaväki. Jos se ei ole oma, se on vieras.

I

SISÄLLISSODAN AIKA

”Tampereen hyökkäysliike”

Keski-Suomen Rykmentin juuret

Eduskunta julisti suojeluskunnat 25. tammikuuta 1918 Suomen sotaväeksi, mutta Mannerheim näki pian, että pelkästään vapaaehtoisin voimin sotaa ei pystytä tehokkaasti käymään – niin elintärkeä osa armeijaa kuin suojeluskuntalaiset läpi sodan olivatkin. Ongelma oli joukkojen vähäisyyden lisäksi niiden liiallinen omapäisyys, mikä merkitsi sotakoneelle oleellisen kuriementin puuttumista. Sama asia koitui punakaartin kohtaloksi. Ensin yritettiin värväystä, mutta se ei tuottanut toivottua tulosta. Värväyksestä luovuttiin senkin vuoksi, että palkanmaksun osalle joukoista pelättiin tukahduttavan vapaaehtoisen kansannousun.⁴ Riviin ennätettiin ottaa värväämällä kuusi pataljoonaa, joista muodostettiin myöhemmin kaksi rykmenttiä. Niitä kutsuttiin krenatöörirykmenteiksi erotukseksi suojeluskunta- ja jääkärijoukoista. Parhaaksi keinoksi rakentaa sotaväki lopulta keksittiin vuodelta 1878 peräisin ollut asevelvollisuuslaki. Sen nojalla alettiin helmikuun lopulla järjestää kutsuntoja, joihin määrättiin kaikki 21–40-vuotiaat miehet.⁵

Suojeluskuntajoukkojen, värvättyjen ja asevelvollisten suomalaisten lisäksi valkoiseen armeijaan liittyi myös ulkomaalaisia vapaaehtoisia. Eniten heitä tuli Ruotsista – kaikkiaan 1 169 miestä,⁶

– mutta yksittäisiä vapaaehtoisia oli mukana muistakin maista, muun muassa Virossa. Suurin osa ulkomaalaisista oli kuitenkin saksalaisia, jotka nousivat maihin huhtikuun alussa Loviisassa ja Hangossa. He eivät olleet vapaaehtoisia. Kyseessä oli Saksan armeijan interventio, joka liittyi sen omiin etuihin ja suunnitelmiin, vaikka näyttikin ulospäin puhtaasti Suomen avuksi tehdyltä operaatiolta ja tapahtui Suomen hallituksen pyynnöstä.

Armeijan päällystössä oli yhtä sekalaista seurakuntaa. Valtaosa alemmasta päällystöstä oli itseoppineita tai sodan alla ja aikana pikakoulutettuja siviilimiehiä, mutta ylempiä vakansseja pystyttiin täyttämään myös ihan oikeilla ammattimiehillä. Oli Haminan kadettikoulun kasvatteja tai Venäjällä koulutuksensa saaneita suomalaisia, oli ruotsalaisia ammattisotilaita ja lopulta jääkäreitä, jotka edustivat ainakin omasta mielestään viimeisintä huutoa olevaa sotilaskoulutusta. Heidän panoksensa sodan lopputuloksen kannalta olikin lopulta aivan ratkaiseva. Valkoisessa armeijassa oli lisäksi saksalaisia upseereita, joita tuli jääkäreiden mukana tai värvättiin Venäjältä Suomen kautta palautettujen sotavankien joukosta. Heitä jäi kymmenittäin palvelukseen myös sodan jälkeen perustettuun Suomen armeijaan, mutta pesti päättyi Saksan kärsimään tappioon maailmansodassa, jolloin heidät erotettiin tai pakotettiin eroamaan.

Jääkäreiden pääjoukko saapui Vaasaan 25. helmikuuta 1918. Siitä saatiin päällystö ja alipäällystö kolmelle jääkäriprikaatille, joiden miehistöt koottiin pelkästään kutsuntojen kautta otetuista asevelvollisista. Nämä niin sanotut jääkärijoukot saivat nimensä siitä, että niiden päällystö sekä alipäällystö koostuivat pelkästään jääkäreistä, kun taas suojeluskuntajoukkojen päällystössä oli edellä kerrotun kaltaista sekalaista väkeä siviilimiehistä alkaen. Ero jääkärijoukkojen ja suojeluskuntajoukkojen välillä ei ollut yksiselitteinen, sillä jääkäripäällystöä ja asevelvollista miehistöä sijoitettiin myös suojeluskuntajoukkoihin. Ei voi myöskään suo-

raan sanoa, että jääkärijoukot olisivat olleet sotakelpoisempia kuin suojeluskuntajoukot, vaikka tavoitteena olikin kouluttaa niistä armeijan eliittiä. Sodan karaisema suojeluskuntapataljoona täytti monesti paikkansa paremmin kuin untuvikko jääkäripataljoona – huolimatta sen yhtenäisistä univormuista ja sotaisasta ulkonäöstä.

Kuhunkin jääkäriprikaatiin muodostettiin kaksi rykmenttiä, joiden vahvuus oli noin 2 000 miestä. Rykmentti jakaantui kolmeen pataljoonaan, joissa puolestaan oli kolme kiväärikomppania ja yksi konekiväärikomppania. Myös suojeluskuntajoukot, samoin kuin värvätyistä muodostetut krenatöörijoukot, järjestettiin samanlaiseen rykmenttikokoonpanoon kuin jääkärijoukot, joskaan se ei tapahtunut läheskään heti. Käsky siitä annettiin 8. huhtikuuta, mutta esimerkiksi Etelä-Savon Suojeluskuntarykmentti – jossa muun muassa Kouvolan miehet taistelivat – oli yhtenäisenä rykmenttinä koossa vasta lähtiessään sodan viimeisiin koitoksiin 26. huhtikuuta. Rykmenttijakoon siirtymiseensä asti suojeluskuntajoukot taistelivat lähinnä pataljoonan ja jopa komppanian vahvuisina irrallisina yksiköinä.

Jääkärirykmentit – joita oli siis kaikkiaan kuusi – numeroitin juoksevilla numerolla yhdestä kuuteen. Jääkäripataljoonat – kaikkiaan kahdeksantoista – numeroitiin niin ikään juoksevilla numerolla yhdestä kahdeksantoista. Merkinnällisesti ne erosivat toisistaan siten, että rykmentit numeroitiin arabialaisilla ja pataljoonat roomalaisilla numeroilla. Esimerkkinä sanottakoon, että 1. Prikaatin 1. rykmentissä olivat pataljoonat I–III ja sen 2. rykmentissä pataljoonat IV–VI. 2. Prikaatin rykmenttien ja pataljoonien numerot jatkuivat siitä, mihin ne 1. Prikaatissa päättyivät ja 3. Prikaatin numerot siitä, mihin ne 2. Prikaatissa päättyivät. Järjestelmä vaikuttaa ensi katsomalta vähän sekavalta, mutta se oli loppujen lopuksi hyvinkin selkeä.

(Liite 1: Sisällissodan jääkärijoukkojen numerointi)

Keski-Suomen Rykmentin alkujuuri oli 2. Jääkärirykmentin IV pataljoona, joka perustettiin Vaasassa 3. maaliskuuta 1918. Miesten hihanauhoissa luki ”Vaasan jääkärit 4.”⁷ Pataljoonan päällikkö – kuten pataljoonankomentajaa tuohon aikaan nimitettiin – oli jääkärimajuri Gabriel von Bonsdorff. Rykmenttiä komensi saksalainen majuri Rainer Stahel, joka määrättiin kuitenkin 19. maaliskuuta 3. Jääkäriprikaatin esikuntaan, ja von Bonsdorff astui hänen paikalleen rykmentinkomentajan saappaisiin. IV pataljoonan päälliköksi määrättiin jääkärikapteeni Edvard Hanell, joka palveli Jyväskylässä olevassa XII pioneeripataljoonassa, mutta siirrettiin IV pataljoonaan samalla, kun koko pioneeripataljoona liitettiin tavallisena jalkaväkijoukkona 2. Jääkärirykmenttiin. Tämä tapahtui siksi, että se oli sijaintinsa puolesta nopeasti saatavissa paikalle. Pataljoona korvasi Kuopiossa perustetun V pataljoonan, joka varsinaisesti olisi kuulunut 2. Jääkärirykmenttiin. Siirto jäi lopulliseksi.

(Liite 2: IV Jääkäripataljoonan päällystö ja alipäällystö)

Ensiryynnistyksen epäonnistuminen

Sisällissodan alussa ja kauan sen jälkeenkin tilanne näytti valkoisten kannalta tukalalta kaikkialla, eikä vähiten Karjalassa. Tampereen kukistamisesta tuli kuitenkin ykköstavoite, johon tähänneet sotatoimet käynnistyivät maaliskuun alussa. Suunnitelmana oli panna kaupunki mottiin – vaikkei sitä sanaa vielä käytettykään. Pohjoisesta hyökkäsi eversti Martin Wetzlerin johtama Hämeen ryhmä, jonka oikealla sivustalla eteni omana joukkonaan ruotsalaiseversti Harald Hjalmarssonin ryhmä. Lännestä hyökkäsivät toisen ruotsalaisen everstin Ernst Linderin joukot ja idästä – oikeastaan koillisesta – lähestyi eversti Karl Wilkmanin ryhmä, jonka tehtävänä oli koukata kaupungin eteläpuolelle ja torjua

Hämeenlinnan radan suunnasta mahdollisesti tuleva punaisten vastahyökkäys. Eteneminen sujui kaikilta osiltaan ilman isompia takaiskuja, ja palmusunnuntaina 24. maaliskuuta Tampere oli valkoisten joukkojen saartama.⁸

Hyökkäysliike oli sujunut niin hyvin, että se tuuditti päämajan siihen uskoon, että myös itse kaupunki kukistuu sutjakkaasti. Uskottiin vankasti siihen, että huomattuaan olevansa saarroksissa punaiset laskevat aseensa, kuten he olivat tehneet lukuisia kertoja maastossa edenneen hyökkäysliikkeen aikana. Hämmästyks oli suuri, kun nämä eivät korvia lotkauttaneet antautumiskehotukselle. Sitä suurempi hämmennys valtasi päämajan, kun punaisten puolustus kesti myös valkoisten rynnistykset maanantaina 25. maaliskuuta. Mannerheim seurasi Vehmaisten kalliolta Messukylän taistelua mutta poistui pettyneenä viiden maissa illalla taistelun junnatessa paikoillaan. Wetzlerin joukot valtasivat Messukylän vasta aamuyöllä 26. maaliskuuta, jolloin Mannerheim ei ollut enää paikalla, mutta kunniamerkki hänelle silti myönnettiin kentällä osoitetusta urheudesta. Tähytyspaikalle on pystytetty ylipäällikön patsaskin jälkipolvien ihailtavaksi. Myös Wilkmanin hyökkäys etelästä pysähtyi. Samoin Hjalmarssonin hyökkäys kaupungin länsilaidalla, jossa olivatkin punaisten vankimmat asemat. Ne oli rakennettu venäläisten toimesta vuosina 1914–1915, minkä lisäksi harjumaasto oli hyökkääjälle hyvinkin epäedullinen.

Punaisten aliarviointi perustui aikaisempaan kokemukseen heidän käyttäytymisestään taistelutilanteissa. Hyökkäysliikkeen edetessä he olivat toistuvasti väistyneet hyvistäkin asemista jo pelkästä saarrostuksen pelosta. ”Lahtari kiertää!” olivat sanat, jotka saivat pakokauhun leviämään kulovalkean tavoin. Tilanne oli kuitenkin Tampereella aivan toinen kuin maastossa. Työläisotilaat olivat ympäristössä, jollaiseen oli totuttu. Nyt myös tiedettiin, missä suunnassa vihollinen oli, ja vaikka oltiin tosiasiallisesti saarroksissa, oli piiritysrengas niin suuri, ettei se aiheuttanut

rivimiehissä pelkoa ketjun takaa tulevasta äkkihyökkäyksestä. Punteja käänsivät punaisille myös hyvät asemat sen lisäksi, että hyökkääjä on muutenkin aina huonommassa asemassa kuin puolustaja. Tiiviissä puolustusryhmityksessä tasoittui myös punaisten suurin heikkous valkoisiin nähden eli ammattitaitoisten johtajien puute. Siinä ei tarvinnut sen kummempia taktiikoita. Riitti, että kuularuiskut lauloivat ja kiväärit paukkuivat.

Merkityksellistä punaisten puolustuksen lujittumisessa oli se, että jyvät olivat tässä vaiheessa karsiutuneet akanoista. Linjassa oli kovaa ja taistelumoraaliltaan korkeatasoista porukkaa. Sitä paitsi suurin osa puolusti kotinurkkiaan, millä on aina suuri vaikutus taistelumoraaliin. Kaiken kukkuraksi valkoiset lisäsivät itse punaisten johdon päättäväisyyttä ilmoittaessaan, että johtajat, agitaattorit ja venäläiset ammutaan. Tarkoitus oli tietysti madaltaa rivimiesten antautumiskynnystä, mutta kovin viisasta se ei sittenkään ollut. ”Tapellaan viimeiseen mieheen – tappavat ne kuitenkin”, ajateltiin johtoportaassa, jossa toisaalta uskottiin myös etelästä tuleviin apujoukkoihin.⁹

Ennenaikainen sotaan lähtö

Päämajassa oli pakko istua puntaroimaan tilannetta. Yksi vaihtoehto olisi ollut jättää kaupunki kypsymään ja siirtää osa joukoista Karjalan rintamalle. Sitä alettiinkin suunnitella Mannerheimin selän takana. Tämä tyrmäsi ajatuksen oitis, kun sitä hänelle esitettiin. Hän ei liioin lämmennyt pitkään piiritykseen ja punaisten pehmittämiseen tykkituloilla. Siihen oli montakin syytä. Yksi oli Karjalan tilanne, joka vaati ripeitä toimia, ja toinen se, että kaupungin väestö joutuisi kohtuuttomiin kärsimyksiin ehkä viikkokausia jatkuvan tykkitulen alla. Kolmas syy oli Mannerheimin katsannossa painavin: Tampereen kukistaminen oli saatava Suomen

armeijan tiliin ennen pian tapahtuvaa saksalaisen apuretkikunnan saapumista. Kaupungin valtaamisella omin voimin tulisi olemaan valtava merkitys paitsi armeijan itsetunnon kannalta, myös sodan jälkeisen Suomen kohtalon kannalta, aprikoi Mannerheim, joka ei hyvällä silmällä katsonut saksalaisten tuloa ylipäätään. Hän oli vastustanut sitä viimeiseen asti, uhannut jopa erolla, mutta perunut vähin äänin uhkauksensa Svinhufvudin johtaman senaatin tehtyä päätöksensä.

Hyökkäyksen nopeaan jatkamiseen houkutteli sekin, että päämajassa ei vielääkään pantu kummoista painoa punaisten taistelukyvyille. Ajateltiin hyökkäyksen pysähtyneen omien joukkojen väsymyksen ja ehkä myös liian yliolkaisen suunnittelun vuoksi, mikä korjaantuisi ottamalla verestä voimaa peliin. Mieleen tulivat nyt jääkärijoukot, joita oli hyvinkin nopeasti saatavissa paikalle. Lähin yksikkö oli Haapamäellä, jonne 2. Jääkärirykmentin IV pataljoona oli siirretty 19. maaliskuuta. Tämä oli tehty Haapamäellä risteytyvien ratojen suojaamiseksi mutta myös Karjalan rintamalle lähtöä ennakoiden. Jyväskylässä taas oli edellä kerrottu XII pataljoona, joka niin ikään saataisiin nopeasti paikalle. Puututuva kolmas pataljoona muodostettaisiin kahden muun pataljoonan ylimääräisistä komppanioista, joten täysvahva rykmentti saataisiin taisteluun mukaan muutamassa tunnissa. Epäröintiä jääkärijoukkojen käyttämisestä aiheutti kuitenkin se, että niitä oli ollut tarkoitus käyttää vasta Karjalassa. Niiden koulutuskin oli alkutekijöissään, joskaan se ei sinänsä ollut iso kynnys sisällissodan ”amatööriarmeijassa”.

Tiistai-iltana 26. maaliskuuta Mannerheim teki päätöksen jääkärijoukkojen heittämisestä tuleen, ja jo puolen yön aikaan IV pataljoona laskeutui junasta Vehmaisten asemalla. Yön kuluessa sinne saapui myös XII pataljoona, jonka muuttaminen tavalliseksi jalkaväkipataljoonaksi ei sinänsä tuottanut ongelmia. Sille ei ollut ennätetty antaa pioneerikoulutusta sen enempää kuin taistelu-

koulutusta IV pataljoonalle. Molempien koulutus oli ollut lähinnä äkseeraamista suljetussa muodossa. Rykmentin organisaatioon kuulunut kolmas pataljoona, numeroltaan VI Jääkäripataljoona, muodostettiin kahdesta muusta pataljoonasta, jotka oli perustettu aivan tarkoituksellisesti ylisuurina.

Toisena vereksenä joukko-osastona Mannerheim määräsi mukaan osan Oulussa majailleesta ”Ruotsalaisesta Prikaatista”, jota niin ikään oli säästelytäänlaisena ylipäällikön reservinä. Prikaatin vahvuus oli kaikkiaan noin 800 miestä, mutta Tampereen valtaukseseen siitä osallistui vain kaksi komppaniaa, yhteensä noin 350 miestä.¹⁰ Ruotsalaista Prikaatia pidettiin valiojoukkona, sillä sitä johtivat ammattiupseerit ja valtaosa miehistäkin oli varsin hyvin koulutettuja, ainakin mitä suljetussa muodossa äkseeraamiseen tuli. ”Komeita, solakoita sotilasryhtisiä nuorukaisia, Kaarle XII:n aikuista univormua muistuttavissa siniharmaissa tai tummissa takeissaan ja sinikeltainen nauha käsivarressaan”, kuvaili Adolf Seth Kilpeläinen, myöhemmin rehtori ja kansakoulujen tarkastaja, joka tapasi prikaatin miehiä Kangasalan asemalla.¹¹

Ruotsalaisten taistelukyvyyn kanssa oli kuitenkin niin ja näin. Sen päällikkö, kapteeni Hjalmar Frisell, oli potkut saanut tykistöupseeri, jolta puuttui tyystin kokemus jalkaväkijoukon johtamisesta. Muutenkin hän oli salonkisoturi, joka viihtyi enemmän paraateissa kuin taistelukentällä ja keskittyi enemmän prikaatinsa univormujen suunnitteluun kuin sen harjoittamiseen. Päiväkäskeyjä laatiessaan hän käytti runsaasti aikaa miesten pukeutumisen ohjeistamiseen ja määräitelti pikkutarkasti muun muassa säärisuojusten värisävyn.¹² Ehkä hänet oli hurauttanut asustepuoleen se, että myös ylipäällikön silmää prikaatin komeat asusteet näyttivät miellyttävän. Tämä käytti sen miehiä alituisen paraatijoukkona tai kunniakomppanian, mikä hiveli kapteeni Friselliä. Prikaati oli niin tiiviisti Mannerheimin määräämissä erityistehtävissä, että jotkut alkoivat nimittää sitä jopa Mannerheimin henkivartiokaartiksi.

YHDEN RYKMENTIN JA SEN VÄRIKKÄIDEN PERSOONIEN KAUTTA KERROTTU TARINA SUOMEN ARMEIJAN KEHITTYMISESTÄ SISÄLLISSODAN TYRSKYISTÄ TALVISODAN TAISTELUIHIN.

Keski-Suomen Rykmentin tarina ei ole perinteinen rykmentti-historiikki. Se on pala Suomen sotaväen historiaa, jossa rykmentin mukana kuljetaan sen perustamisesta lakkauttamiseen syksyllä 1940 – oman tehtävänsä historian pitkässä ketjussa täyttäneenä.

Itsenäisen Suomen sotaväki muodostettiin sisällissodan valkoisesta armeijasta, ja Keski-Suomen Rykmentti oli yksi sen yhdeksästä jalkaväkirykmentistä. Rykmentissä palvelivat mm. Erik Heinrichs, Valo Nihtilä, Armas Kemppi, Alvar Aalto ja Aimo Lahti.

Suomen sotaväestä kehittyi parissa vuosikymmenessä valioarmeija, joka hämmästytti talvisodassa koko maailman. Sen liikekannallepanojärjestelmä oli ainutlaatuinen ja rauhan ajan varuskunnan organisaatio sellainen, joka pystyttiin ällistyttävän nopeasti muuttamaan taistelupataljoonaksi.

Keski-Suomen Rykmentistä muodostettu pataljoona taisteli Muolaanjärven kupeella. Sen vastuulla oli myös Suursaari, josta tuli jään vahvistuttua suorastaan vihollisen silmätikku. Suurhyökkäyksen kiivaimpina päivinä tappiot nousivat yli sataan mieheen päivässä.

Sakari Viinikainen on kouvolaalainen opetusneuvos ja paikallishistorioitsija, joka on kirjoittanut lukuisia kiitettöjä historiateoksia. Viimeisimpiä ovat *Rautatiesota 1918* (2017) ja *Teatterikuninkaan sota – Kustaa III:n ja Katariina Suuren taistelu Kymijoesta* (2015).

ISBN 978-952-382-491-1

92.7

docendo.fi

9 789523 824911